

A fenti rövid zárszámadás célzatos — és vázlatos, még az események sem fértek el benne. Azokat a produkciókat emeltük ki, melyek bizonyos szempontból lényegi és nyitott kérdések megválaszolásához segítettek. Kimaradt például az *Ukrán Tánc-együttes* fergeteges sikerű fellépése, a *Hegyen-völgyön lakodalom* és a *János vitéz* — egyszerűen abból a meggondolásból, hogy „nem itt szorít a cipő”. Ezek az előadások rugalmasan illeszkedtek egymáshoz a művészi szempontok és a stadionnyi közönség igényei. Úgy is fogalmazhatnánk: ezek az előadások jelentik rendszeresen a kasszasikert. Érdekes módon — a szabadtéri köréből most már az ünnepi hetekébe kilépve — ez a kasszasiker jellemzi a szegedi nyár másik visszatérő programsorozatát, a dóm orgonakoncertjeit. *Lehotka Gábor*, a csehszlovák *Milan Slechta* és a svéd *Erik Lundkvist* (szegedi énekes partnereikkel, *Karikó Teréz*szel és *Gyimesi Kálmán*szal) éppúgy élvezték a zömmel fiatal publikum lelkes bizalmát, mint a tavalyiak. A dóm hangversenyei művészi színvonalban és népszerűségben egyaránt a nyár jeles eseményeivé váltak Szegeden.

NIKOLÉNYI ISTVÁN

Kiállítási napló

„A színház örökletes varázsát továbbfokozó szabadtéri előadások hűséges kísérői, saját művészeti águkban élményt nyújtó rangos társai a szegedi nyári tárlatok voltak. Sikeres és hasznos vállalkozás volt a képzőművészetet társul hívni, hiszen a vizuális kultúra e nemes ága nem is esik messze a színháztól. Bátran állíthatjuk, hogy egyik alappillére a színpadi játék vizuális felfogásához, megértéséhez vezető utaknak...”

Ezeket a sorokat Bereczky Loránd művészettörténész írta a XIV. Szegedi Nyári Tárlat katalógusának előszavában. Összehasonlítási kísérlete izgalmas kérdéseket vet föl, vizsgálódásra ösztönöz. Természetes, hogy a szegedi nyári elsődleges vonzereje és varázsa a szabadtéri, a „csillagos színház”, mely vállalja, vállalja és hirdeti népszínházjellegét, népművelői szándékát és magas szintű művészi mércéjét. Mellé zártak fel — kezdetben hézagpótló, kiegészítő rendezvényekként születtek — a képzőművészeti bemutatók, helyi és országos kitekintésű tárlatok. Ma már külön tanulmányt érdemelne a képzőművészeti fesztivállá terebélyesedett és nemesedett rendezvénysorozat, mely nemcsak végigkíséri az ünnepi heteket, de egyre inkább országra szóló tettei, jelentős eseményei a képzőművészeti életnek. Ez alatt az egy hónap alatt már évek óta átlag tíz képzőművészeti jellegű kiállítás nyílik Szegeden. S ha a fenti idézet lenszóján szemléljük e kiállítássorozatot, olyan kérdésekre kell választ kapnunk, mint: Megteremtődtek-e a szabadtéri népszínháza mellett a sokszínű-sokarcú, változatos profilú és műfajú kiállítások? Vállal-e, tesz-e többet ez a kiállítássorozat, mint egyszerűen kiszolgál jó vendéglős módjára, kielégíti a tegnapihoz hasonló igényeket, vagy részt kér és vállal a vizuális nevelés hatalmas munkájából? Beszéljenek most a tények!

A Szegedi Ünnepi Hetek kétségkívül legrangosabb képzőművészeti eseménye az idei nyáron tizennegyedszer megrendezett *Szegedi Nyári Tárlat*. Mindjárt mellette kell említeni a második alkalommal megrendezett *szabadtéri szoborkiállítást*. A Tanácsköztársaság úti sétányon levő parkban ezúttal egy fiatal hódmezővásárhelyi szobrász házaspár — Tóth Valéria és Kligl Sándor — munkái kerültek a közönség

elé. (E két kiállítás méltatására visszatérünk.) A szegedi Műgyűjtők Klubja példás következetességgel tárja a nagyközönség elé „az elzárt szobák kincseit”. Negyedik kiállításukon máris újítani tudtak, s Lucs Ferenc gyűjteményét mutatták be. Az ötven festmény bemutatása egyszerre bizonyította, hogy nem haltak ki a híres-neves egykori szegedi műgyűjtők, élő és működő a mecénásság ma is, ugyanakkor ezek a képek megrajzolták-illusztrálták a magyar piktúra elmúlt száz évének fejlődését. Két emlékkiállítás idézte a helyi hagyományokat, felmutatta a múlt értékeit, elvezetett a gyökerekhez. Két különös, egymástól messze távoli művész képeit láthattuk: a 100 esztendeje született Nyilasy Sándor napsugaras tápéi életképeit és az 1969-ben elhunyt naiv festő, Süli András bájosan egyszerű, tiszta festményeit. A ma naiv művészetét, az élő népművészetet reprezentálta a fiatal népi fafaragó, Polyák Ferenc kamaratárlata. A népművészet és a mai képzőművészet viszonyát példázta az a kiállítás, ahol a Szegedi Móra Ferenc Múzeum legszebb néprajzi kincseit láthattuk Dér István nagyméretű faintarzia-vázlatának társaságában. A Képcsarnokban a kortárs magyar iparművészet mutatkozott be bútorokkal, lakberendezési tárgyakkal, iparművészeti remekekkel. A Fotóklubok 9. szegedi szalonja tizenhét amatőr fotóklub tagjainak adott lehetőséget a bemutatkozásra, maguk és egymás munkáinak megmértésére. Két dokumentumkiállítás — a Somogyi-könyvtár ritkaságai és a Szegedi Szabadtéri Játékok 15 éve —, valamint egy numizmatikai bemutató tette teljessé a kiállítási naptárt.

*

A Szegedi Nyári Tárlat országos kiállítás. Feladatai között szerepel: „tájékoztatást adni a kortárs magyar képzőművészet helyzetéről, bemutatni a város műpártoló és mecénáló tevékenységét, lehetőséget biztosítani a közönség és a képzőművészet kapcsolatainak kiszélesítéséhez, és nem utolsósorban fórumot biztosítani az itt élő művészeknek”. A közel kétszáz képzőművész mintegy háromszázötven alkotása nemcsak az ünnepi hetek művészi kaleidoszkópjának egy színe, hanem maga is egy kaleidoszkóp — a mai magyar képzőművészet színes mozaikja. Évenként visszatérő rangos találkozók, képzőművészeti életünk többé-kevésbé hiteles láttelepe, a „nagy egész” keresztmetszete.

Sokszor hallani manapság, s nemcsak szakmai berkekben, hogy napjainkban a művészeti életben a képzőművészet a legcseppfolyósabb. A műfajok, stílustörekvések, elmosódó határterületek, kísérletek meglehetősen kaotikus sokféleségében kevés a biztos fogódzó, az eligazodást nyújtó tájékozódási pont. Ennek adekvát kifejeződése, illusztrációja a XIV. Szegedi Nyári Tárlat. Közeledni sem egyszerű anyagához. Hiszen tájékoztat, ha a művészettörténéz hűvös szemléletével, objektivitás-szemüvegével közeledünk hozzá; ingerel, ha a végletes stílustörekvéseket, ellentmondó kifejezési formákat szikráztatjuk egybe; megnyugtat, ha az óhatatlanul benmaradt vitatható színvonalú műveket kiszűrjük; bizalommal tölt el, ha a fiatalok beváltott ígéreteit, hangsúlyos szereplésüket vesszük számba; és sajnáljuk, hogy nincs legalább még egyszer ekkora kiállítási csarnokunk, ha fárasztónak tetszik, zsúfoltnak hat a tárlat. Néhány gondolat erejéig maradjunk ennél az utolsó mondatnál. A nyári tárlat valóban évről évre egyre zsúfoltabb, egyre áttekinthetlenebb. Mindig több és több alkotó jelentkezik kiállításra alkalmas művekkel. A Képtár falai viszont nincsenek gumból. Egy bizonyos mennyiségű anyag elhelyezésére optimálisan alkalmas. Azon felül minden egyes plusz kép, szobor önmagát és a többit is rontja. Ebből a zsúfoltságérzetből születtek aztán a különféle megoldást ajánló kísérletek, hangzottak el a legkülönfélébb vélemények: határozottabb karaktert kellene adni a nyári tárlatnak; legyen ez a kiállítás tematikus bemutató, például a zenei ihletésű művek seregszemléje; műfajilag kell leszűkíteni a tárlatot, Szeged adjon helyt például az alkalmazott grafika országos, évenkénti bemutatójának. Úgy tűnik, kicsit kényszerszülte ötletek ezek. A nyári tárlat jelentős hagyományra épült, a hajdani szegedi, Szeged környéki képzőművészet alapjaira. Az elmúlt tizennyolc esztendő alatt megteremtette saját hagyományait — épp e sokszínű, sokarcú kiállítási profilt.

Ez a sokszínűség a karaktere. Kézenfekvőnek látszik tehát az orvosság: a zsűrinek magasabbra kell emelni a mércét, szigorúbb ítések döntsenek a kiállítandó művekről, s az is megfontolandó lehet, hogy egy-egy művész egy-egy alkotással szerepeljen a kiállításon. A legjobb, a legsikerültebb művel, mely leginkább reprezentálja alkotója tehetségét, felkészültségét. Az idén is volt erre példa. Melocco Miklós egyetlen alkotással vett részt a tárlaton, s ez elegendő volt számára nemcsak a nagydíj elnyeréséhez, de a közönség és a szakma elismerő szavaihoz is.

S ezzel bent is vagyunk a kiállítás sűrűjében. Kétségtelen, hogy a tárlat legsikerültebb anyagát a szobrászok készítették. Közülük is első helyen kell szólni a fentebb említett Melocco Miklós Radnóti-szobráról. Mély humanizmusa, ragyogó plasztikai megjelenítése, hegyvonulatokként gyűrődő, tengerhullámokként csapongó drapériája, a megbillentett tengelyű érzékeny-álvó-merengő arcma, újszerűen sokatmondó és szimbolikus megoldás, e műfaj legjobbjai közé emelik e szobrot. A szobrászatnak ehhez a vonalához tartoznak a megidézések és portrék. Jó néhány Dózsa-szobrot — mintha egy-két évet késtek volna alkotóik — és Petőfi-alakot, -fejet láthattunk, ám közülük egy sem emelkedett a szokványok vagy az ötletek színvonala fölé. Érdekes viszont Somogyi Árpád nyugágyban fekvő, hosszú szőrű subába burkolózó Móricz Zsigmondja, valamint Szabó Iván fából faragott Lőrinc barátja. A portrék között fiatal tehetségek művei jelentik az első vonalat: Tóth Valéria Portréja, Farkas Pál három arcma és Péterfy László Női feje.

A tárlat legmarkánsabb vonulata a realizmus előretörésének jegyében fogant. Ez az erőteljes irányzat, művészi alapállás példázza leginkább a művészeti műfajok és ágak előremutató erőit, a magyar képzőművészet mai erőit, hozzá kapcsolódik, illetve ellenére szól minden más iránytűvel dolgozó stílustörekvés, de jól rajzolód-
nak ki a realizmus kerékkötői, sablonjai, sztereotípiái is. Erre a legmarkánsabb példákat a tárlat festményanyaga szolgáltatja. A néppel vállalt sorsközösség, a tájhoz fűződő elementáris emberi kapcsolat a hódmezővásárhelyi művészeknél, illetve az ő ars poeticájuk szellemében dolgozó művészeknél a leginkább nyomon követhető. Ez a piktúra is megújulásra vár, mint ahogy megváltozott az ihlető világ is. Ennek a megváltozott tájnak és embernek, a megújult világnak sürgető parancsa egyre feszítőbb kényszerítő erő a művészek számára. Néhány alkotó, művében, éppenséggel temeti — ki nosztalgikus keserűséggel, ki hűvös objektivitással, ki a néprajzos aprólékos leltározásával, ki egyik szemével már az újra figyelve — a régi paraszti világot. Erdős Péter számára ennek a világnak már csak a kellékei maradtak, ezért oly élettelen Kamrasarok című festménye. Mellettük Fejér Csaba őrsi nosztalgikus hangulatokkal és nagyfokú mesterségbeli tudással ezt a világot, legalább képre mentve, ami még menthető. Szalay Ferenc — bár még belülről szemléli a változást és önmagát — szeme egyszerre látja a hunyorgó tanyaablakot, s azon keresztül a megváltozott táj követeként feltűnő aratógépet. Hézsó Ferenc Tanya-kepe vörhenyes, levélnyomatokhoz hasonló stilizált fáival átvezet egy síkokból építkező, jórészt szimultán szerkesztésű stílusvonulathoz. Ennek legrangosabb képviselői Bálint Endre és Ország Lili papirusztekercsei. Ez a fajta festészet öncélú játékokhoz is vezethet, mint például Szekeres Emil, Velényi Rudolf képein. Korga György Vizuális töredék Bugacról, Pestről című képe széttört kaleidoszkóp, melynek nincs belső rendje, összetartó kohéziója. A természeti vegetáció a témája többek között Fontos Sándor, Szinte Gábor és Gádor Emil festményeinek, s ennek erőteljes, jelképesé emelt, figurákkal kiteljesített világát festi Zombori László Sárگا part című képen. A kiállított festmények között nagyon kevés a portré, közülük is csak néhány képvisel új szint, magas színvonalat, új eredményt. Zoltánfi István egyre közelebb kerül a reneszánsz festők világához. Figuráit, portréit azonban a megváltozott környezet veszi körül. Mély emberségével, közvetlen, őszinte hangjával Pataki József két portréja emelkedik az átlagszínvonal fölé. Még egy figyelemreméltó vonulatról kell megemlékezni. Schéner Mihály, Vágó Jolán, Pekári István és Galambos Tamás képviselik a népi gondolkodásmód, a naiv életszemlélet, a népművészeti motívumkincs felélesztését.

Az érmészek sok nyári tárlaton felhívták már magukra a figyelmet. Az idei

kiállításról nemcsak a „nagyagyúk” hiányoznak, de a figyelemre méltó művek sora is. A mai éremművészek szemléletének szélső pólusait mégis szemléletesen példázák egyik oldalról Csúcs Ferenc már-már naturalista, erőteljes pozitív plasztikával dolgozó portréi, míg a másik oldalon Szöllőssy Enikő pozitív-negatív vésetekre, vonal-folt ritmusokra, tenyérnyi egységekre törekvő alkotásait találjuk. A grafikai anyag is sokszínű, bár itt is kitapinthatók a lényeges áramlatok. Kajári Gyula Sinka-portréja erőteljes, lendületes szénrajz, teli energiával, a biztos felkészültség lendületével.

Az iparművészeti ágak mindössze egy-két alkotással jelzik jelenlétüket. S bármennyire is színvonalasak ezek a művek, bármilyen magas szintű mesterségbeli tudásról tanúskodnak, kevesek ahhoz, hogy a magyar iparművészetről megbízható értesülésekkel szolgáljanak.

*

A második szegedi szabadtéri szoborkiállítás az első önálló bemutatkozása volt a Hódmezővásárhelyen élő és dolgozó művész házaspárnak, Tóth Valériának és Kligl Sándornak. A tavalyi, első szabadtéri szoborbemutató bebizonyította ennek a kiállítási formának létjogosultságát, óriási nevelő erejét, ízlésformáló misszióját. Nem mehetünk el szó nélkül emellett most sem. Még elevenen emlékszem, Samu Katalin tavaly bemutatott állatszobrai között óvodás korú gyerekek kántálták az állatokról szóló versikéket, s az idei élmény sem maradt el. Jó néhány alkalommal tűztek virágszálat a szoborlányok kezébe kicsi meg nagyobbacska gyerekek, felnőttek. Mi ez, ha nem a szeretet, a találkozás örömeinek megnyilvánulása. Ami többet ér száz kritikánál, sok-sok zárt térben megrendezett kiállításnál. Sok ezren látták az idei tárlatot is — melyet sajnos szoborlopás és rablás miatt félidőben be kellett zárni —, elkaphattunk beszélgetésfoszlányokat, kifejtett véleményeket, láthattunk visszatérő szemlélődőket. Olyan emberek találkoztak a Sajtóház előtti parkban a szobrok révén a képzőművészettel, akiknek jelentős része gátlásoktól, kisebbségi érzésektől fékezve vagy az érdektelenség láncaitól nehezen mozdulva nem lépi át a kiállítási termek küszöbét. Itt, séta közben, sőt munkába rohanvást is belebotlottak a szobrokba, melyek aztán akarva-akaratlan kicsikartak legalább egy dicséző jelzőt vagy egy értetlen fejcsóválást.

Tóth Valéria az eddigi kiállításokon főképp portréival hívta fel magára a közönség és a szakma figyelmét. Igaz, a portré mindig kéznél van, mankó a szobrász számára — szokták mondani maguk a művészek. Izgalmas kérdés, hogy lehet-e ma, a portrészobrászat több ezer éves története után újat nyújtani e műfajban. Milyen lehetőségei vannak egy mai művészeknek? Elsősorban a hozzáállás, az alapállás. Formailag szűkebbek a lehetőségek. Divatok határozzák meg, hol vágja el a fejet, van-e büszk stb. Tóth Valéria portréira az egyszerűség, világos beszéd jellemző. Nem kötelezte el magát szigorú törvényekhez. Szabó Miklós grafikus portréja reneszánsz ifjút állít elénk. A szobor nem egy fej, hanem egy egyéniség, egy személyiség megjelenítése. Nausika a pusztá egyszerűség, a primér tisztaság, báj. Tóth Valéria ösztönös művész, s ezt nem szégyelli bevallani. Örömet jelent számára a munka, s célja is az, hogy másoknak örömet szerezzen velük. Lírai töltésű szobrain egy-egy mozdulattal, harmonikus pillanattal fejezi ki örömét: Merengő, Töprengő, Térdelő, Vízparton, Játék, Anya gyermekével.

Kligl Sándor a kiállításon bemutatott vörösréz kaput főiskolás korában kalapálta. Első és utolsó ilyen munkája. Profán jelenetek nagyszerű ritmusa, érzékeny plaszticitása jellemzi. Portréja — Szemethy Imre portréja — görög hangulatokat kelt, mint ahogy a szakállas-bozontos modell klasszikus arcéle is első pillanatra antik hősöket idéz. Egyik legszebb szobra az Alvó. Mint egy nyíló virág, olyan a tölcérszerűen kibomló, alvó női test.

Egy műteremben dolgoznak, állandóan egymás szeme előtt. Az egymáshoz kötött élet hogyan hat művészetükre? Maguk mondják, hogy a hatás nyilvánvaló, a közönség viszont nehezen tudta kiválasztani, melyik szobor a Tóth Valériaé, melyiket készítette Kligl Sándor. Alapállásuk, művészeti hitvallásuk közös: a realista ábrá-

zolás, az emberábrázolás. Az együttlét eredménye: Kligl líraibb lett, Tóth erőteljesebb. Mindkettőnek hasznára vált. Vásárhely nem szobrászparadicsom. Néhányukra vár, hogy a piktúra mellett felnőjön a vásárhelyi szobrászat, mely új hajtás, nem kötődik oly mély és elszakíthatatlan gyökerekkel ehhez a tájhoz. Ezért könnyebb számára az egyemetesség.

Összefoglalóul: mi jellemezte első kiállításukat? Mindenekelőtt a szépség kendőzetlen jelenléte, az öröm — az alkotás öröme és az örömszerzés öröme. Őszinte közlési vágy és tiszta szándék, emberség. Ötletek, plasztikai lelemények. Ezek jogosítanak fel bennünket arra, hogy a magyar szobrászat jelentős egyéniségeit lássuk e két fiatal alkotóban.

*

„Egyik legtanulságosabb vonása a nyári tárlatoknak a dramatizáltabb megjelenítés, a drámaibb fogalmazás. Akarva sem tudnánk szervezesebb összefüggést teremteni színház és képzőművészet között.” Ezek a gondolatok is a katalógusból valók, de érvényesek a szegedi nyár összes képzőművészeti eseményére is.

TANDI LAJOS

Süli András látomásai*

Emlékszem, amikor Henri Rousseau képeit először láttam egy nagyalakú reprodukciós könyvben, az előszó első mondata éppen úgy meglepett, mint a színes festménylenyomatok. Így hangzott: „Rousseau-ban van valami veszélyes.” Én ezen akkor azért lepődtem meg, mert a világhírű francia naiv festő képeiben semmi veszélyeset nem fedeztem föl. Ellenkezőleg: képei, témái valamilyen mélyen bennem lappangó rokon világot tártak föl, természetnek és embernek, életnek és halálnak olyan kapcsolatát, amelyet én is ismertem valahonnan, régi időkből, az emberi lét nyilván átöröklött ősi múltjából. Rousseau közelről ábrázolt páfrányai, kígyói, oroszlánjai, fái és fűszálai vagy emberi arcai, éppen olyan váratlan erővel vonzottak, mint sárga holdjai és rózsaszínű napkorongjai. A ragyogó zöldek, barnák, vörhenyesek és feketék akkor még eltakarták előlem a képekben meghúzódó félelmet. Ma már tudom, hogy Rousseau tele van veszedelmes szorongással, festményei csodálatra méltó csapdák, amelyek egyszerre hívnak és ijesztenek. Egyszerre mutatják a világot, az ember nappali és éjszakai oldalát.

Aztán megismertem Süli András képeit, amelyeken a világ és az ember ugyanolyan belső látás kivetítéseként jelenik meg, mint Henri Rousseau-nál, csak hogy félelemnek vagy szorongásnak a leghalványabb jele nélkül. Pedig ez a meghatározhatatlan szorongás ott van Csontváry majd minden képén is, ő is átélte magában a teremtés és pusztítás szétválaszthatatlan erőit. Süli András azonban, úgy látszik, mást és másként élt át: az ő képein egyértelműen mosolyog, ragyog, virul a világ. Az ő tárgyiaságát semmiféle belső, lelkes meghasonlás nem árnyékolja be; ilyesféle titkot nem is kell lepleznie vagy valamiképpen kárpótolnia.

Ő egyszerűen a látó, gyönyörködő emberi szem, a tágra nyitott emberi szem, a kifelé és befelé egyaránt néző emberi szem, a boldogan, derűsen, gyermekien nyitott ember, aki szereti a vonatokat, hajókat, folyókat, templomokat, körmeneti zászlókat, megvetett ágyas szobabelsőket. Úgy szereti, mintha még ezeket senki, soha nem látta, nem szerette volna. Ami ezeknek a tárgyaknak, helyeknek, helyzeteknek

* A szegedi November 7. Művelődési Központban rendezett kiállítás megnyitója.